9

Q. D. B. V.

DISSERTATIO SOLENNIS,

DE

MORBORUM CAUSIS RECTE COGNOSCENDIS,

QUAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO CAROLO,

BORUSSIAE PRINCIPE, MARCHIONE BRANDENBURGICO, CETERA,

PRÆSIDE

FRIDERICO HOFFMANNO,

COLLEGII MEDICI h.t. DECANO,

PRO DOCTORIS GRADU,

Publice defendet,

RESPONDENS,

JOHANNES JOACHIMUS ULRICI,

HALBERSTADIENSIS.

H. L. Q. C.

A. d. Septembr. CIↃ IↃCC XVII.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.

DISSERTATIO SOLENNIS,

DE

MORBORUM CAUSIS RECTE COGNOSCENDIS.

§. I.

SI ulla in universa arte nostra doctrina majore utilitate ac fructu sese commendat, atque etiam ad tutam & auspicatam medicationem viam pandit apertissimam, profecto ea est, quæ morborum genuinas & proximas causas paulo exactius tractat & quomodo recte eæ cognoscendæ sint, penitius exponit. Quodsi enim medici officium potissimum hoc est, ut morbos, vitæ humanæ inimicos avertat, vel præsentes dextre expugnet, neque minus prudens de eorum eventu judicium proferat, quomodo ad hunc finem obtinendum certiori ratione peruenire possit, ac si de morborum causis perquisitius

ſitius & diligentius inquirendis atque inueniendis ſollicitus ſit, equidem non video. Quid enim aliud eſt, corpus a morbis ingruentibus defendere, quam eorum primordia & origines ſcire, & iis ſalubri conſilio & medicina depulſandis ſtudium operamque conferre? neque aliud ſanare eſt, quam cauſas veluti fontes graviorum ſymptomatum prudenti medicatione remouere: multo minus vero quis rectum de morbi curſu & eventu certum formare poterit judicium, niſi ejus cauſæ veræ & proximæ planius & plenius perſpectæ fuerint. Sapienter itaque proditum eſt ab *Hippocrate* ejusque fidis ſectatoribus: *medicum ad ſanandum ſufficere, ſi ad cognoſcendum ſuffecerit*, ut ait, *Lib. de arte* §. 20. Sed preſſius hæc exprimit *Lib. de flatibus* §. 2. *Si quis cauſas corporis affecti probe cognoverit, potens eſt valde ea corporibus adferre, quæ corpori commodent, nimirum contraria, morborum natura perſpecta.* Atque etiam pulchre more ſuo *Celſus* ſcribit: *cauſæ morbi inveſtigatio ejusque primordia & occaſio in affectionis & remediorum cognitionem deducunt ampliſſimam.* Verum enimvero, quo majori & plane mirifica utilitate hæc de morborum, quin imo mortis fontibus recte cognoſcendis doctrina eminet: hoc negligentius & incurioſius fere in medicorum ſcholis & monumentis vel non ſatis exquiſite & ſolide agitatur, vel plane ſilentio transmittitur. Plurimos, qui quotidianis in artis operibus verſantur, id tantummodo quærere, ut nomen morbi, ex quo æger laborat, noſcant, neque multum ulterius de corporis ægrotantis natura, de cauſæ morbificæ indole ac vehementia, deque ſede affecta, deque mali prima origine ſollicitos eſſe, vulgari & ubivis obvia curandi ratione perſpectiſſimum eſt. Neque hæc noſtra adſertio fundamen-

to destituitur. Quam pauci enim practicorum, sunt, qui non prius curam morborum adgrediuntur, quam completam & integram morbi historiam sibi familiarem reddiderint, sine qua tamen ob supinum neglectum ægrotantis, morbi ejusque causæ nunquam recte medendi via ac ratio institui potest. Plurimi audito tantum morbi nomine mox ad medicamenta præscribenda se accingunt, sique unum remedii genus non juvat, confestim ad alia confugiunt, varios subinde libros practicorum consulendo. Quam exigua spes & fiducia in ejusmodi medicis, qui accuratas morborum historias neglectui habent, constituenda est? Quam pauci præterea sunt, qui ex historiis & morborum observationibus, cum cura etiam consignatis, veras morbi causas elicere, vel quod ad praxin tutam conferat, cum certa & fundata ratione eruere possunt, vera theoria & philosophia corporis humani rerumque, quæ saluti vel damno sint, destituti.

§. II.

Morborum causas certa auxiliorum genera indicare & ex causis bene perspectis aptas curandi indicationes sibi formare debere medicum, ab omni antiquitate medica constanter; usque huc creditum fuit neque minus quidem recte; nam ineptæ illæ, quas in scriptis suis proferunt, indicationes, quæ e diametro debebant causis esse oppositæ, certo nobis persuadent, nec unquam de genuinis morborum causis verum & utilem se habere & habuisse conceptum. Et ut adsertionem hanc evincam, non alienum erit, pauca saltem huc transferre, cujus generis sunt: furibundum archeum esse sedandum, & depressum ac emortuum excitandum: naturam in opere suo

deficientem adjuvandam, ejus errorem corrigendum, naturam vel archæum alibi & minus recte occupatum vel aberrantem sui officii admonendum, discursivum spirituum motum sistendum, perturbatam sanguinis & humorum crasin reparandam, morborum fermenta peregrina ejicienda, viscerum fermenta debiliora, & acido exuperante deturpata reparanda, & acidum certis morbis ingenerandis aptum invertendum, lympham fermentificam, acido - volatilem tollendam, humorum qualitatem malignam temperandam & expellendam esse, genus neruosum roborandum, calidum innatum restaurandum esse & id genus innumera alia, quibus pluribus chartas implere fastidio foret. Quid vero aliud obscuræ hæ, ineptæ, nullius conceptus & nihil reale significantes, neque ad vitæ, sanitatis, vel morborum rationem explicandam, vel ad remediorum inventionem idoneæ, medendi indicationes, quæ proxime ex natura perspecta causarum morbificarum depromendæ erant, manifestant, quam genuinas morborum & symptomatum, imo mortis causas ejusmodi speculatoribus minus esse perspectas planeque incognitas. Quare an quicquam certi vel tuti ab eorum medicatione polliceri sibi quispiam possit, perspicacissimus quisque dijudicet.

§. III.

Denique quod desideratissima illa veras morborum causas investigandi doctrina, quibus tuta, compendiosa & certa praxis recte superstruitur, tam parum cognita sit, præter alias hæc quoque causa est, quod morbis defunctorum dissectiones rariores sint, & quod perpauci ex illis utile quidpiam & quod ad morbi & mortis historiam, explicandam pertineat, perfecta ratione elicere queant.

Ne-

Neque vero datur certius & melius ad naturam morbificæ causæ & sedem adfectam pernoscendam subsidium, diligentiori cadaverum morbis defunctorum inspectione. Plurima nobis occurrunt exempla eorum, qui mirificas speculationes de morbi causa in hoc vel illo casu habuerunt, cum alii lienis, alii glandularum mesenterii & hepatis vitia, alii rursus naturam in motibus suis aberrantem, quidam humorum excessivam acredinem accusarunt, ubi dissecto cadavere apostemata in mesenterio aut empyemata in pectore, aut polypi in vasis majoribus vel scirrhositates viscerum, aut extravasationes humorum in conspectum venerunt. Utut vero accuratior causæ morbificæ cognitio non semper satis sit ad eam tollendam, si nempe remediorum efficaciam vincat, id tamen efficit, ut medicus, an morbus sanationem admittat, nec ne & quænam medicamenta huic malo avertendo idonea sint, quæ non, dijudicare possit. Vehementer igitur & optandum & laborandum est, ut ad salutaris artis incrementa provehenda morborum historiæ accuratius conscribantur, iisque perpetuo fructuosæ admodum cadaverum sectiones subjiciantur. Cæcum enim in medica atque vera scientifica theoria esse oportet, qui hæc instituta improbare vel ad medicum usum minus pertinere improvide ac præcipitanter asseverare velit.

§. IV.

Verum enimvero, quam nobilis, quam utilis & proficua hæc de causis morborum est cognitio, tam difficilis & minus firmis conjecturis circumsepta est, ut in præstantissimis medicis jure meritoque is haberi debeat, qui in ea excellit. Etenim revera hæc est, quæ medico nominis sui famam ac celebritatem quam optime conciliat. Et hinc

hinc, non absque causa justa *Johannes Langius Lib. I. Epist. I.* conqueritur: quod minus celebre nomen sit medicorum Germaniæ apud exteros, quia nempe præcipua medicinæ pars diagnostica, quæ ex suis signis morbi naturam, causas & substantiam docet cognoscere, vel ignoratur aut ob desidiam negligitur. Nostrum itaque & omnium ingenuorum medicorum erit, majori cura ac diligentia hanc nobilissimam medicinæ partem in salutem medentium & ægrotantium agitare. Cum vero hoc excellens argumentum paulo latius pateat & usu sese egregio admodum commendet, placuit nunc speciminis inauguralis loco morborum causas non tam facile obvias, quemadmodum certis indiciis eruendæ sint, præsenti Dissertatione paulo penitius inquirere. Deus, inexhaustus ille omnis boni fons, ad veritatem, quæ plana, simplex & perspicua, ut semper, ita etiam in medicina est, docentium & discentium animos felici sidere eo perducat, ut sub ejus potenti numine artis nostræ præsidium a cœno multiplicium & ineptarum opinionum ac speculationum repurgetur, utilissimis vero & in praxi proficuis occupationibus ejus excellentia adstruatur.

§. V.

Ante vero, quam ad pleniorem instituti nostri tractationem descendamus, illud præmonere visum fuit, nostrum in præsenti discussione haud esse institutum, ea, quæ ad diagnosin singulorum morborum pertinent signa non adeo incognita, & ex quibus denominationem morbus accipiat, proponere, multo minus prognosticam doctrinam hic tractare, sed hæc præcipua ac princeps nostra erit cura ac institutio, ut doceamus, quibus indiciis veræ & proximæ causæ morborum ac symptoma-

ptomatum, ut in prognosi ac indicatione medicandi, eo certior & felicior sit medicus dignosci possint & debeant. Neque tempus & locus vacabit hoc amplissimum tractandi negotium in totum sub præsenti discursione absolvere, sed quæ dicenda remanent, in alia tempora differre nobis erit liberum ac integrum.

§. VI.

Nostræ vero tractationis exordium ab evolutione malignitatis, quæ communi medicorum consensu compluribus morbis summum adjicit periculum, petere volumus. Nihil certius est, plurimos inter mortales morbis extingui, quibus malignitas adsignatur, ceu causa summi periculi & mortis, & quæ prudentiam medentis & virtutem medicamenti facile eludit. Quot febres acutas & præcipue epidemice grassantes habemus malignas, quæ vehementia symptomatum multos interficiunt, quales sunt purpuratæ petechiales catarrhales, pleuritides, dysenteriæ, anginæ, variolæ, morbilli. Quemadmodum igitur & quibus indiciis hæc malignitas in morbis cognosci & a qua causa ejus vehementia dependeat, primo inquirendum erit.

§. VII.

Malignitatis itaque in morbis acutis nota est subita & plenaria omnium virium prostratio atque defectio, quæ hisce indiciis se prodit: omnis animi ac corporis vigor dejectus est, artus robur & potentiam pristinam in movendo amiserunt, pulsus arteriarum ob systolen cordis contractiorem & languidam exilior & debilior fit, nullus placidus & qui reficiat, est somnus, sed somnolentia quædam magis magisque debilitans, vel assidua vigilia premit, jacent plerumque sine dolore & sine singulari

sensu neque calor in exterioribus partibus, adeo intensus est, sunt anxii & inquieti, mutant facile situm, inque eo erecto perquam facile in animi defectionem incidant, eo quod languidior cordis contractio propellendo sanguini via recta & perpendiculari ad caput minus sufficiat, alvus minus recte respondet, urina plerumque tenuis & crebrioribus vicibus emittitur, respiratio est difficilior, male cohærentia loquuntur & sine singulari convulsione valida frequentius intra paucos dies extinguuntur.

§. VIII.

Ex hisce liquido apparet, malignitatem viribus, quæ vitam gignunt & tuentur, infensissimam esse. Quid vero sit malignitas & cur tam pernicialis sit, non alienum erit, hic exponere. Sicuti vero in demonstrandis caussis omnia ficta nomina procul abesse debent: ita etiam, si quis defectionis virium & malignitatis causam per calidum nativum debile vel extinctum, vel per cessationem naturæ vel archæi a motu suo & directione corporis, aut per spirituum vitalium oppressionem explicare velit, is certe nihil, quod concipi possit, quod vere existat & quod in applicatione & in connexione usui sit, adfert. Missis itaque ejusmodi fictis terminis, qui nonnisi ignorantiæ vela sunt, ad causas sensui & rationi manifestas inveniendas potius nos conferamus. Vires igitur, quæ corpori nostro insunt, non alias agnoscimus, nisi motrices, & quæ a convenienti boni sanguinis in partes influxu, salvis tamen & integris nervis, proficiscuntur; Atque adeo eos præ aliis esse robustiores, qui ampliora habent vasa, qui fibras compactiores & laudabilem sanguinis copiam obtinent; imbecilliores vero esse, quibus

fibræ

ſunt laxæ, vaſa anguſtiora & quibus parcior ſanguis ineſt, animadvertimus. Præterea corporis noſtri vires a convenienti victu, a liquido ſubtili & ſpirituoſo, ab aëre puro & temperato egregie foveri, & depreſſas mox reſuſcitari, quotidianis experimentis edocemur, cum contra ab inedia, a victu incongruo, omnis ſpiritus & virtutis experte, ab odore vel medicina vaporoſa & graveolenti ingentem virium prolapſum obſervemus. Neque minus practicis cognitum eſt, omnibus iis affectibus, qui a conferta crudorum & impurorum humorum vel ſanguinis copia originem ſuam trahunt, notabilem languorem viriumque collapſum perpetuo fere jungi. Manifeſtæ igitur ſunt virium, quæ vitæ & omnium actionum vitalium præſides ſunt, cauſæ, præſente enim ſanguine temperato, ſubtilibus elaſticis & volatilibus partibus referto & ſufficiente facto adfluxu omnes partes ſolidæ & motrices earumque princeps cor debitum ſuum tonum, robur motumque conſtrictionis & dilatationis, qui univerſam œconomiam animalem gubernat, accipiunt.

§. IX.

Venio nunc ad malignitatis indolem, cauſam atque originem inquirendam, quæ non rectius quam ex interiorum perluſtratione in iis, qui ex acutis & malignis morbis deceſſerunt, haberi poteſt. Si itaque obſervationes & diſſectiones eorum, qui peſte, petechiis & aliis malignis febribus demortui fuerunt, conſulamus, & quæ a nobis ipſis hac in re viſa ſunt, recordemur, nunquam non notabilis vel in ventriculo vel in inteſtinorum volumine conſiſtens putrida, fœtida corruptio, ſive ſphacelatio ſe obtulit, ut inducamur credere, nunquam veram malignitatem periculi plenam adeſſe, ubi non quædam ex ſolidis

partibus interiori ſphacelo & putredine infectæ fuerint. Nihil enim eſt in univerſa rerum natura, quod magis animantibus adverſetur, quam ipſamet putredo eſt. Hæc enim inteſtinus & celerrime vires ſumens deſtructivus motus eſt, qui non modo partium fluidarum texturam ac mixtionem, ſed & ſolidarum ſtructuram invertit, diſſolvit & ſubtiliores fluidas, impetum ac motum facientes partes hoſtili vapore contaminat. Videmus ſphacelum exterioribus partibus inhærentem ſubito & omnes vires exhaurire & vitam brevi extinguere. Multo magis interior ejusmodi partium corruptio exitium creabit præſentiſſimum. Et quemadmodum, qui ex cancro maligno, cui deterrima putredo ſemper jungitur, vel ex ſphacelo moriuntur, haud disſimilibus ſymptomatibus, ac illi qui peſte & malignis febribus decedunt, divexantur, ita horum unam eandemque eſſe cauſam, nempe putredinem, non male concludimus.

§. X.

Neque vero tantum putredo & ſphacelatio internarum partium in acutis & malignis febribus reperitur, ſed hæc ipſa funeſtorum morborum aliorum frequentior cauſa eſt, ac nos putamus. Atque noſtrum de morbis plurimis feralibus & periculoſis judicium hoc eſt: plerique pro cauſa putridam corruptionem internam agnoſcunt & raro homo ex morbis moritur, ubi non putrida quædam corruptio in cauſa fuerit. Quemadmodum vero ipſa putredo gradu majori vel minori differt, & alia in ſero, alia in ſangvine eſt, ipſæ etiam partes, quibus inſidet, ratione ſtructuræ & uſus valde disſidentes ſunt, ita effectus quoque & vis putredinis diverſas eſt, cum quædam vehementius agat & celeriter interficiat, alia mitiori mo-

do incedat, magisque chronica ſit, ut videmus in febribus hecticis, quæ nunquam non a corruptione viſcerum foventur & phthiſi, hydropi, cachexiæ ſcorbuticæ in fine ordinario fere accedere ſolent, quæ febres putridæ ſimilibus fere ſymptomatibus progrediuntur, tantum quod lentiori gradu ad mortem graſſentur. Quis enim ex iis, qui artem quotidie exercent, ignorat, hecticis & quæ ultimo hydropicis, ſcorbuticis & cachecticis ſuperveniunt febribus, ingentem corporis languorem viriumque proſtrationem cum plenaria ad motum & labores impotentia, appetitus identidem totalem extinctionem, nec non ſomni quieti & reficientis aſſiduum defectum & calorem conſumentem cum ſudore colliquativo & marcore incredibili, pulſusque continua celeritate ac debilitate perpetuo conjungi; tandem vero alvi profluvium, pedum intumeſcentia, crebrior animi defectio finem vitæ claudunt. Interiora ſi perluſtramus, ut hepar, lienem, pancreas, maxime omnium vero omentum, interdum etiam uterum, in thorace pulmones corruptos ac putridos cum extravaſato ibi putrido ſero plerumque reperimus.

§. XI.

Tametſi vero morbi, a putredine & ſphacelo interno orti, plurima ſigna communia habeant: nihilo tamen ſecius pro differentia viſcerum, quæ occupant & pro natura etiam putredinis, celerius vel tardius progredientis, peculiaribus quibusdam notis, quas breuiter ſtrictimque recenſebimus, diſtinguuntur. Primo vero notandum eſt, deterrimæ indolis eſſe eam ſphacelationem, quæ partes ventriculi & inteſtinorum nerveas membranaceas occupat, eo quod celerrime interficiat & morbos

etiam peracutos, imo acutiſſimos progignat. Si vero in ventriculo conſiſtit, præter ſummam illam virium proſtrationem & ſigna malignitati communia ſingularis nauſea & quædam eructationis lymphæ in os ſpecies, & ad vomitum inclinatio, itemque ſingultus cum ſenſu quodam frigoris circa præcordia interno ſeſe exſerit: præcedit ſumma anxietas corporisque jactatio, & fixus in regione præcordiorum ardor; qui tamen cum dolore ſubito ceſſat. Si ſphacelatio ventriculi a veneno vel maligno pharmaco in robuſtis & ſanis antea corporibus producitur, brevi necat & delirium ac convulſio cum plenaria pulſuum per aliquot horas deficientia mortem antecedit. Si vero ſphacelus inteſtina tenuiora occupat præter aſſiduam febrem dolor cum interno incendio circa umbilicalem regionem percipitur, alvi nimia ſtrictura eſt, ſuccedit tandem ſumma virium defectio cum ſudore frigido, pulſu debili & inæquali, ſenſus doloris ſimul & ſemel perit & excrementa fœtida, interdum ſanguinea ſponte feruntur. Quæ ſigna priora inflammationem, poſteriora vero ſphacelum deſignant, ubi iterum notandum hoc eſt, quod, ſi a cauſa violenta externa, ut ab inteſtino in hernia incarcerato, ab aſſumto veneno vel pharmaco, virulentiæ non experte, aut ab animi graviori affectu producta fuerit, delirium & convulſio mortem celeriorem efficiat. Neque duodeni inflammatio eique ſuccedens ſphacelatio infrequens eſt, nam morbis acutis, choleræ & febribus cholericis lubentius ſupervenit, & graviſſimæ quoque iræ ſoboles eſt: hiſce vero notis diſtinguitur: ingens & valde anxius viresque proſternens cum ſudore frigido circa dextrum regionis præcordialis latus conſtans eſt ardor, cui facies lurida & flavo co-

lore

lore tincta jungitur; quia ſpaſtica ſtrictura liber ad inteſtina deſcenſus præcluditur, hinc ea per vaſa lymphatica ad ſanguinem regurgitat: comitem quoque duodeni inflammatio plerumque habet ſingultum, & incredibiles anxietates, & inquietudines ob nervoſas partes valde graviter laceſſitas.

§. XII.

Si quando putrida corruptio abdomen inque eo contenta viſcera hepar, lienem, omentum invaſerit, tum non tam cito tragœdiam ſuam conficit. In hydropicis, ſcorbuticis & cachecticis ſe prodit per totalem ciborum averſionem, pulſum celerem, debilem & inæqualem, ſomnum laborioſum. Certum vero ac plane infallibile viſcerum in abdominis ſphacelatorum ſignum eſt, ſi totalis appetitus proſtratio indeſinenter per aliquot ſeptimanas laborantem premit, & hanc nunquam in ejusmodi morbis fauſti ominis eſſe plurimis experimentum confirmatum habeo. Putredo enim adjacentibus viſceribus inſidens non poteſt non ventriculi robur eneruare & liquoris gaſtrici menſtrualem vim atque activitatem penitus infectione contaminare.

§. XIII.

Neque uterus ab ejusmodi fœtida pernitiali corruptione plane immunis eſt. Hæc in puerperis vel in aliis, maxime nimio ſanguinis profluvio debilitatis, ſexus ſequioris corporibus facile contingit. Viſitur ab initio inflammatio & febris acutis inflammatoria ex ſuppreſſione lochiorum frequentiſſima, qua ſedata circa pubem frigoris ſenſus eſt, ad alvum, maxime ad urinam ſtimulus & fluxus lochiorum, antea pertinaciter cohibitus, brevi ante mortem ſponte ſua demum procedit.

§. XIV.

§. XIV.

Phthiſicis & qui ex pulmonum diuturno vitio laborarunt, tandem putredo cum febre putrida ſic dicta hectica, quæ vires paulatim opprimit, ſupervenit, cujus indicia ſunt præter fœtidam ex ore exhalationem facilis in ſitu erecto animi defectio, expectoratio ceſſans: pectorisque oppreſſio cum ſpiritus difficultate fit. Ætate confecti tandem in ſimilem viſcerum corruptionem incidunt, omnis perit appetitus, aſſiduus adeſt calor, unde vires paulatim conſumuntur, ut tandem penitus deficiant, qui affectus communiter maraſmus appellatur. Ceterum internis viſcerum corruptionibus individuus comes eſt febris aſſidua, cum calore non adeo acri & externo, qui tamen vires & ſuccos paulatim conſumit: ea tamen ejus eſt indoles, ut certis intervallis remittat, non vero intermittat, poſtea exacerbetur, donec tandem plenario virium defectu penitus opprimat.

§. XV.

Inteſtina in deterioris notæ dyſenteria, inflammatione acuta & ſphacelo quoque corripi procul ab omni dubio eſt: illam atrocia cum febre, ſiti, interno ventris ardore, tormina penitus manifeſtant: hujus vero ſubita indolentia, quando confeſtim ſimul & ſemel dolor qui antea erat intolerabilis, & ardor deſinit, haud fallax indicium eſt: majori ſimul reddito in excrementis foetore & virium decremento adaucto. Rectum etiam inteſtinum ex acutiſſimo & immani ob profundiorem hæmorrhoidum internarum tumorem dolore foetidiſſimæ ſphacelationi obnoxium eſſe, non ſemel, ſed ſæpius experti ſumus: hæc mox latius ſerpit & tam inteſtina quam partes exteriores nates ſcrotum tetra putrilagine cum

nigro-

nigrore ac tumore inficit. Fæces, quæ ſponte plerumque feruntur, intolerabilis, ob iis admixtum putredinis fermentum, ſunt fœtoris, tandem febris continua, ſed mitior, cum totali virium lapſu juncta, cujus naturæ ſolet eſſe ejusmodi putrida & vere maligna, vitam extinquit.

§. XVI.

Corripit quoque ſphacelus ipſas membranas cerebri, ejusque ſubſtantiam, qui tamen non niſi præcedente inflammatione oboritur, & hiſce indiciis ſeſe manifeſtat. Primum arteriæ temporum & interiores cerebri vehementius pulſant, facies eſt rubicunda, oculi ſunt feroces, ſomnus nullus, urina tenuis, omnia furoris plena, que notæ phrenitidis ſunt. Poſtea ſubito compoſitus fit animus, & ad intelligentiam redit, nihil vero niſi de ſumma virium defectione ægri conqueruntur: facies ante rubicunda in luridam mutatur, pulſus inæqualis ac debilis eſt, & ſponte ſæpe ſanguis e naribus, paucus tamen, prodit, & hæc omnia inflammationem in ſphacelum tranſiiſſe, & in propinquo mortem adeſſe, ſignificant.

§. XVII.

Eſt vero adhuc alia corruptionis ſanguinis, non adeo tamen exitioſæ, ſpecies, qua ille extra vaſa conſiſtens ex inflammatione præcedente in purulentam ſubſtantiam ſecedit, & apoſtema, quod nihil niſi ingens purulentæ materiæ in quadam parte collectio eſt, efformat. Prout vero ejusmodi abſceſſus varias, easque vel internas, vel externas prehendit partes, ita differentibus etiam & peculiaribus ſignis cognoſcitur. Et quum ſubinde apoſtema longo artis uſu exercitatos medicos fallat, non incongruum erit, hoc loco exponere, quibus in-

diciis in universum & speciatim etiam sese prodat. Igitur in genere sciendum est, omnibus abscessibus, ubicunque etiam lateant, febrem continuam, lentam tamen, quæ & vires & succos depascit, cum sudore continuo, præsertim nocturno, quem colliquativum vocant, conjungi, adeo, ut corporis partium marcor indivulse sequatur.

§. XIIX.

Primum vero apostema non raro abdominis regionem invadit, atque inter peritoneum ejusque musculos sedem fixam habet. Cognoscitur, si vel supra, vel infra umbilicum, aut ad latera circa costas spurias, versus dorsum fixus cum tumore duro dolor per longius tempus persistit. Præterea inappetentia, calor lentus cum insigni marcore, pulsuque celeri adsunt, urina sedimentum deponit, & vires indies decrescunt. Quæ symptomata, valde diffidentes medicorum conjecturas subinde peperisse meminimus, quum alii malum pro inflatione intestini coli, alii pro glandulæ omentalis tumore & scirrho, non nulli pro dolore calculi habuerint. Adhibitis vero externis mollientibus cataplasmatibus tumor mox pure repletus valde increvit, & apertus copiosum cum fœtore pus effudit.

§. XIX.

Si quando abscessus thoracem occupat, quod sæpius ex male curata pleuritide & vera & spuria, aut ob graviorem casum, vel etiam ex morbillorum aut variolarum reliquiis accidit, tunc identidem continua lenta adest febris, sed tamen specialibus indiciis ejusmodi abscessus se prodit. In dextro vel sinistro thoracis latere dolor est obtusus, cum anxietate inexplicabili, tussi no-

ēturna,

cturna, ſpirandi difficultate, pulſus eſt celer & languidus, partes marcore confectæ, & inter has maxime pectus emaciatum. Sano vero lateri vix incumbere poſſunt Si vero ingens puris quantitas ad decem vel ultra ſæpius libras in thoracis cavo fluctuat, tumor in latere affecto circa dorſum ſatis manifeſtus a nucha usque ad ilia ſæpe prominet. Quando pus extra vaſa effuſum fuerit, id diuturniori mora acre factum, diaphragmatis nerveos proceſſus vehementius lancinat, & dolor intolerabilis non procul a lumbis oritur, qui ſæpe ſagacioribus medicis imponit.

§. XX.

Si abſceſſus adhuc pulmonibus includitur, vomica appellatur, quam fixus ac diuturnus in pectore dolor demonſtrat qui nec per ſputa, nec per ſanguinis detractionem, neque per infuſa calida reſolventia quieſcit, ſed cum lenta febre, tuſſi ſicca, anhelitus fœtore, marcore, & largo debilitante ſudore continuat. Magnitudo vero vomicæ ex majori ſpiritus anguſtia, ingenti anxietate, pulſu duro, quandoque intermittente ſub erecto collo dijudicatur. Si vero aperta vomica fuerit, tuſſi fœtidi quippiam puris ejicitur.

§. XXI.

Evenit quoque non raro, ut variis ex cauſis, præſertim vehementiori in ter ram lapſu ac contuſione intra meſenterii membranas abſceſſus colligitur, cujus notæ non ſemper cognita adeo faciles ſunt. Sentitur in medio abdominis quædam gravitas ſine manifeſto dolore vel tumore, febris eſt lenta, virium languor, & animi crebrior defectio cum ſudore frigido urget, quandoque vires melius ſibi conſtant, interdum ſanies cum excrementis per alvum ſecedit. Inhorreſcit ſæpius æ-

ger, & hæc ſymptomata diutius detinent. Si ex disrupto abſceſſu pus in abdominis cavum, ipſamque pelvim deſcendit, ſtimulus cum dolore fit ad urinam, ſed parum redditur. Quandoque puris acrimonia, inteſtinorum tunicas rodendo, immanem dolorem cum febre ac tumore procreat. Si vero in dorſo intra peritonei membranam, & muſculos pſoas usque ad os ſacrum puris copia colligitur, præter alia conſueta abſceſſuum ſymptomata dolor cum tumore ardens in lumbis continuus & ſatis gravis ac fixus, qui ſitu in dorſo exacerbatur, percipitur, & tunc urina, pauca tamen, variis fibrillis repleta, cum ſtranguria emingitur. Obſervatum quoque a nobis fuit apoſtema in utero, poſt abortum ab asſumto vehementi emetico productum. Diutius laborantem dolor circa os ſacrum & pubem cum febre, alvo adſtricta, urinæ difficultate, exercuit: facta ſectione pus fœtidiſſimum circa uterum ad libram & ultra fluctuabat, & totus uterus pure ſcatebat, factis hinc inde in eo aperturis. Ceterum renes patent quoque abſceſſibus, qui totam eorum ſubſtantiam non adeo raro ita conſumunt, ut teſte anatome nihil præter membranoſum concrementum ſacculi in modum contractum relinquatur. Tali in caſu mingitur urina mox cruenta, mox ob puris miſcelam lacteſcens, interdum glutinoſa, craſſa, tenaci materia mali odoris referta, quæ in fundo hæret, neque ad vitri agitationem diſſolvitur: ejusmodi abſceſſus in plethoricis & ſcorbuticis feminis, ceſſante circa quinquageſimum annum menſium fluxu, notavimus.

§. XXII.

Neque caput ab abſceſſibus penitus immune eſt, quandoquidem intra parotides, præſertim apud infantes,

ſi pus

ſi pus detinetur, intolerabilis circa aures cum tumore fit dolor, vigilias ad delirium usque producens. Intra cavitates oſſis frontis abſceſſus quoque deliteſcit, qui intenſiſſimum in fronte & circa radicem naſi dolorem, totum caput in conſenſum trahentem, excitavit, ſed pure craſſo fœtido per nares effuſo ab applicato convenienti errhino tandem conquievit.

§. XXIII.

Eſt vero adhuc aliud genus abſceſſuum ſive tumorum, qui non purulentum ſed lymphaticum & ſeroſum humorem continent, neque ex præcedente inflammatione, ſed potius ex lymphæ circulo impedito originem ſuam trahunt, quorum ſedes minime in viſceribus vel in partibus ſangvine plenis eſt, ſed intra membranarum tunicas detinentur, neque humor, quem continent, erodentis, ut pus, eſt naturæ, inde etiam non partium, quibus ineſt, ſubſtantiam depaſcit. Hi tumores non raro prægrandes fiunt, ut vel plures libras ſeri puri, quod calore in offam, ut albumen ovi, abit, complectantur. Ejusmodi tumores ſæpiſſime hærent intra duplicaturam pleuræ, & cavitatem thoracis replent: quibus disruptis ingens pectoris fit inundatio, quæ pulmonum expanſionem & motum diaphragmatis impediendo hominem ſuffocatione tollit opprimitque. Ejusmodi caſum pronuper habuimus hic loci in generoſo militiæ præfecto, qui de dolore in pectore continuo, fixo & compreſſorio ſiniſtri lateris conquerebatur, paulo difficilis cum tuſſi ſicca perpetuo aderat reſpiratio, quæ intervallis, præſertim de nocte ab incongruo maxime ſitu, ita ingraveſcebat, ut ſumma anxietas cum ſuffocationis metu per aliquot horas præſens fuerit, pulſus continuo frequens, mollis tamen, ſine

ſiti vel notabili calore, neque appetitus neque ſomnus plane deficiebant; pedes frigidi & una cum ſcroto tumore œdematoſo laborabant, exterius in thoracis regione nihil tumoris, nihil ruboris animadvertebatur. Tum a paulo fortiori thoracis commotione confeſtim in maximam & continuam ſpirandi anguſtiam atque anxietatem, quæ ad quindecim horas durabat, incidebat, donec tandem infeliciter miſereque ſuffocatus perierit. Aperta thoracis cavitate ejus latus ſiniſtrum totum ſeri minimum octo libræ inundabunt, quod largius, levi ſaltim inciſura facta, effluebat. Poſtquam igitur thoracis cavitas humore depleta fuit; membranaceum receptaculum, tenue tamen, ad latus ſiniſtrum in conſpectum venit, quod ſine omni dubio ex membrana pleuræ productum fuit, cum intra ejus duplicaturam ex vaſis lymphaticis disruptis lympha collecta talem capſulam ſibi efformaverit. Reliqua viſcera ſatis erant ſalva, nec alio, niſi quod ex morbi diuturnitate contraxerant, vitio laborabant. Concludimus exinde, ſæpenumero hydropem thoracis a ruptione ejusmodi abſceſſuum ſeroſorum originem ſuam trahere. Hujus affectus ortum ægrotus acri & intenſo frigori in expeditione Rigenſi, quod paſſus fuerit, adſcripſit.

§. XXIV.

Neque dubium eſt, quin ejusmodi ſeroſi abſceſſus & tumores in abdominis cavitate ſæpe occulti lateant, & vel in meſenterio aut in dorſo intra duplicaturam peritonei, vel intra uteri membranas, quandoque etiam intra ipſum ovarium contineantur, qui disrupti, facto ſemper adfluxu majori, ſeri copiam in abdominis cavitatem ingentem effundunt, quod corruptione dum inficit viſcera, fatalem diem accerſit. Equidem ejusmodi tumores non ſine diffi-

difficultate cognoſcuntur, ſed a poſteriori magis & noxio eventu atque effectu demum ſe produnt, ſi videlicet in mali habitus corporibus & diutius infirmis ſubito hydrops gignitur, abdomen intumeſcit, & fluctuantes aquæ vario in latera decubitu percipiuntur, id quod etiam concludendum eſt, ſi quis diuturno pectoris dolore & reſpirandi anguſtia affectus confeſtim in ſuffocativam ſpirandi anguſtiam non ſuperabilem incidit, ubi certe ſubiti ejusmodi hydropis generatio non aliam cauſam, quam ruptionem ingentis aquoſi tumoris & effuſionem copioſam ſeri in cavitates agnoſcit. Quod vero intra membranas tumores, quibus extra vaſa poſitus humor, inſideat, gigni poſſint, evidenti teſtimonio eſt ille tumor, qui ſalvis internis viſceribus intra duplicaturam peritonei producitur, & mole ſua abdomen ejusque muſculos mire diſtendit, adeo, ut verum hydropem mentiatur. Quo in caſu *Nuckius* aliique paracentheſin, quæ in anaſarca nunquam non plus exitii, quam ſalutis adfert, ſumme proficuam obſervarunt.

§. XXV.

Ab abſceſſibus ad partium exulcerationes nos convertimus, quæ ab illis non parum differunt, tum quod abſceſſus copiam materiæ, & purum, album, coctum pus, ulcera vero parum ichoris & ſeri fœtidi fundant, tum quod abſceſſus magis partes ſangvineas ſucculentas, ulcera vero membranaceas, frigidas & ſiccas adoriantur ibique ſedem fixiorem habeant. Neque ventriculus, qui partium membranacearum facile princeps eſt, ab his immunis eſt. Meminimus olim civem Mindenſem ob nimiam Spiritus vini ingurgitationem & frequentiorem iram acerbisſimo dolore ac tumore circa præcordia correptum

reptum fuiſſe, qui ſumto cibo increſcebat, utut vomitu non ita multo poſt rejiceretur. Accedebat univerſi corporis marcor, frequens erat lipothymia, alvique excrementa nigricante colore interdum tincta erant. Per dimidium fere anni miſere jacuit, tandem fato conceſſit. Aperto cadavere, ventriculus parvus & valde contractus, craſſus tamen & albicans inventus fuit, rugis & etiam punctulis intus ſcatens, quibus inciſis materia ſanioſa fœtida exſtillabat. In corde vero & omnibus vaſis parum ſanguinis reperiebatur.

§. XXVI.

Veſicam quoque non raro ſatis chronicum & moleſtum ulus, ſive ex luis Gallicæ contagio, ſive ex calculi grandioris attritu, aut ex ſcorbutica humorum acrimonia erit, fovere non novum eſt. Id vero magna urinam emittendi cupiditas, cum ardore & difficultate manifeſtat. Urina mingitur craſſa, quæ ſubinde inſtar albuminis ovi cohærens ſimul ex vaſe effunditur, inque ea non modo pelliculæ & furfuracea quædam natant, ſed & ſerum viſcidum ac purulentum in fundum vaſis dejicitur. Dolor valde gravis pubis ac perinæi regionem occupat, cujus tanta ſæpius ſævitia, ut partes extremæ inde inhorreſcant. Si exulceratio totam veſicam occupat, ſecedunt ſubinde ſanguinis grumi cum multo ardore. Quandoque in ſcroto tumor inflammatorius apparet, qui ad ſuppurationem pervenit. Ab ejusmodi ulcere veſica denſatur & corrugatur, exterius albicat, fibræ contractæ, nigricantes ac ſphacelatæ apparent, & pus in veſica cuniculos format ; ſique materia fœtida acris in pelvim deſcendit, vicinæ etiam partes putredine inficiuntur, qualem obſervationem *Miſcell. Natur. curioſ. vid.*

Dec.

Dec. II. Ann. VI. observ. 100. commemorant. Si calculus in vesica ejus exulcerationis causa est, tenesmus, cujus vehementia non raro rectum propellitur, perpetuo urget, urina est purulenta & arenosa, inque pelvi pruritus percipitur, & sub situ erecto dolor augetur.

§. XXVII.

Si vero prostratis, quod sæpius in lue infectis accidit, exulceratio insidet, utplurimum in consensum collum vesicæ trahitur, crebrior ad urinam est stimulus, sed cum intenso ardore & dolore mingitur & difficulter ob urethram spasmo contractam redditur, præterea ex glande membri subinde liquor, qui consistentia, colore & acrimonia differt, effluit, vel manu exprimitur, atque in urina sedimentum albicans cum filamentis natantibus conspicitur.

§. XXIIX.

Ad alias jam deveniendum est causas, quæ valde difficilium & plerumque lethalium affectuum sunt genitrices, & hæ sunt sanguinis vel etiam seri extra vasa factæ effusiones & stagnationes. Inter has ea, quæ fit intra cerebri ventriculos sanguinis, effusio ob plexum choroideum disruptum periculosissima est, & apoplexiam fortem, brevi enecantem, efficit. At vero cum alia etiam sit apoplexiæ non infrequens species, qua ægri salvo pulsu & respiratione facie pulchra & rubicunda, diu sine sensu & motu jacent & tamen servantur, non immerito judicia, quibus utraque distinguatur, desiderantur. Fortis cum a sanguinis effusione immedicabili fiat, has habet notas: jungitur illi utplurimum vel paralysis vel convulsio. Illa visitur si unum latus frigidum & quasi mortuum jacet, & alvus sponte fertur: hæc vero vehementi

thoracis motu & elevatione cum ſtercore, rhoncho & ſonitu, neque minus artuum diſtractione, elevatione aut ventriculi per vomitũ everſione manifeſtatur, & ſanguis interdum e naribus profluit. In ea vero, ſecus res habet, quæ minus funeſta eſt, & in hyſtericis, hypochondriacis, plethoricis, a vaſorum cerebri, ob copioſius per ſpaſmos ibi congeſtum ſanguinem, diſtenſione fit: quo caſu maxima ſpes in venæ ſectione reponenda eſt, ne res ad pernitialem vaſorum ruptionem perveniat.

§. XXIX.

Rarius in thoracis cavitate, niſi a violenta vaſorum dilaceratione, ſanguinis effuſio contingit; in abdomine vero id eveniſſe recordamur. Ante decem circiter annos nobilis in hac urbe femina triginti annorum, elegantis formæ, quartum menſem gravida, præter omnium opinionem de ſubito virium languore conqueritur, facies contrahitur, livida & frigida fit, ad vomitũ adeſt inclinatio, erecto capite animi defectio invadit, quæ crebrius repetens intra decem horas cum magno dolore mariti uxorem e vivis abripit. Diſſecto abdomine, in ejus cavitate ingens ſanguinis congrumati ad libras aliquot copia reperitur, qui ex ovario multum tumefacto & grumis ſanguinis obſeſſo, vaſis ejus disruptis profuſus fuit.

§. XXX.

Frequentiores autem ſunt ſeri intra cavitates effuſiones, & inter has ea, quæ fit in capite, & ætati infantili infeſta eſt, immani magnitudine ac tumore, quem hydrocephalum dicunt, & aliarum partium marcore in conſpectum venit. Nimia vero ſeri intra cavum thoracis collectio & ſtagnatio, quæ hydrops thoracis audit, iis, qui polypum grandiorem in corde & majoribus ejus vaſis

gerunt

gerunt,& aſthmate convulſivo laborant,ſatis frequens eſt, nunquam fere non, ubi magna ſpirandi difficultas jungitur, extraſati ſeri copia in thorace, inſtituta anatome, viſitur. Hæc ipſa vero ſic dijudicanda eſt: reſpiratio antea difficilis ſi longe difficilior redditur, & paroxysmus quaſi ſuffocatorius diutisſi ne adfligit, & parum remittit, non infallax ſeri in thorace copioſius collecti indicium præbet,præſertim, ſi,quod exſpuitur, ſanguinei quid præ ſe fert, quod ob nimiam pulmonum compreſſionem & diaphragmatis motum ceſſantem ſanguinis liber curſus ex uno ventriculo in aterum intercipitur, & is ex arteria pulmonali,vehementius contracta,in arteriam bronchialem exprimitur, quod ſignum in funeſtis præcipuum eſt. In abdominis cavo ſerum extravaſatũ tum ex murmure, fluctuatione, tum etiam ex majori virium deſtructione & lentaque febre, cum viſcera corrumpere incipiunt, in hydropicis dignoſcitur, quæ corruptio per paracentheſin, aëris atmoſphærici liberiori acceſſu facto, magis magisque promovetur, & mors acceleratur. De purulenta materia ex abſceſſibus disruptis in cavitates extillante, quibus nimirum effectibus ſe prodat, jam in ſuperioribus mentio facta eſt.

§. XXXI.

Dantur adhuc aliæ chronicorum & rebellium affectuum cauſæ, quæ licet aliquanto rarius occurrant, eo plus tamen habent in ſanando & cognoſcendo difficultatis. Sunt autem hæ ipſæ partium ſcirrhoſæ indurationes, quæ tum viſcera,ex innumeris tenuisſimis vaſis conflata, tum etiam glandulas, quarum ſtructura identidem mere vaſculoſa & membranacea eſt, potiſſimum invadunt. Cum enim ex obduratione tubulorum trahant ſua incu-

nabula, facile colligitur, eas partes, quæ fere ex minimis & capillaribus vasculis constructæ sunt, ejusmodi malis facilius patere. Sicut autem in abdomine copia glandularum & variorum viscerum continetur, ita etiam hæc vitia crebrius ibi conspiciuntur. Et quia totum pancreas mere glandulosum est, imo corporis glandula maxima, ita etiam nullum præter hoc tam facile scirrhosis indurationibus expositum invenimus. Profecto diuturniora illa mala ac vitia, quæ circa digestionem & primas vias in hypochondriacis frequenter occurrunt, & fere perpetua sunt, utplurimum pro causa & radice pancreatis inexpugnabilem obstructionem, teste anatome, agnoscunt; inde fit, ut ejus succus deficiens, vel intemperato acore imbutus, digestioni & dissolutioni ciborum minus recte succurrere possit. Exterius vero pancreatis scirrhus, nisi insignis fuerit, percipi nequit, quod sub ventriculo delitescit; eximior autem, duritie in epigastrio elevato sese manifestat, & a sinistris dextrorsum, & abhinc sinistrorsum sensim protruditur.

§. XXXII.

Et cum pylorus eique annexum duodenum copiosis & eximiis glandulis obsessum sit, accidit quandoque, ut scirrhosus tumor etiam in iis deprehendatur, qualis tumor, si aliquanto major fuerit, circa dextrum epigastrii latus renitentia se manifestat, & ad tactum digitis comprimentibus, utut non sine dolore, cedit. Pylorum vero & duodeni principium dum ambit idque angustat & fere occludit, alimentorum in ventriculo digesta massa neutiquam ad intestina descendere, inque corpus distribui potest, unde fit, ut hoc marcore consumatur: diutius vero alimentorum massa ibi subsistens, & acidior reddita,

ventri-

ventriculum ad vomitum sollicitat. Præterea ejusmodi intra duodeni sensibiles membranas subortus tumor distensione acerbissimum & indesinentem dolorem circa ventriculi regionem per aliquot menses excitat, cujus sævitia somnus avertitur, & vires consumuntur.

§. XXXIII.

Nulla vero in abdomine contenta pars lubentius scirrhis infestatur præter quam vesicæ corpus membranaceũ & ex parte glandulosum, cui, præsertim circa ejus cervicem, neque tantum externe, sed & interne ipsi adnascuntur. Ita *Miscell. Nat. Curios. Cent. 1. & 11. Obs. 186.* memorant, scirrhosum tumorem exterius vesicæ tam insignem adnatum fuisse, ut totam pelvim impleverit. Produnt ejusmodi tumorem præter dolorem in pube gravativum dysuria cum tenesmo, alvi difficultas; in femina fluor albus sangvini permixtus. Neque novum est, vesicæ orificio interius tumorem scirrhosum adnasci, vel interiorem ambitum orificii in magnam crassitiem excrescere. Hæc difficilem producit mictionem, sique augmentum capit, pene supprimit, quale exemplum habuimus in illustrissimo Comite in thermis Carolinis mortuo. Urina retenta & vesicam & uretheres farciminis in modum distendit, abdominis sequitur inflatio & febris, occlusi vero orificii scirhoso tumore indicium est catheteris plane negata admissio. Interdum etiam exterius circa ipsum vesicæ collum atque ejus orificium glandulosa surgit excrescentia, quæ urinæ effluxum, & catheteris in vesicam ingressum plane impedit, inde abdomen augetur, v. *Riedlinus obs. 2. Anno 1697. mense Februar.* Quandoque vero non vesicæ cervici adhæret, sed in prostatis consistit, & plerumque ex gonorrhæa male curata oritur, & non modo in urina e-

mittenda difficultatem parit, ſed & magnitudine increſcens collum veſicæ ita comprimit, ut in totum urina ſupprimatur, quo caſu neque catheter, neque remedia interna & externa urinã prolicere poſſunt, ſed vomitus, & convulſiones ſupervenientes fatalem diem accerſunt. Hic tumor num in proſtatis conſiſtat, ex eo judicandum venit, ſi gonorrhæa præceſſerit, ſique ad radicem penis renitentia quædam obſervetur. Frequentiſſime enim accedit a coitu impuro & fluxu ſeminis maligno, inter initia non prudenter tractato, peſſimum proſtratas inde contrahunt vitium, dum induratæ in ſcirrhum abeunt, qui demum ſæpe longe poſt exulceratur, inque fiſtulam abit, partes vicinas adgredientem, & ſic gonorrhæa redditur inveterata ac rebellis, quæ chirurgos æque ac medicos ac ipſos ægros miſerrime exercet.

§. XXXIV.

Præterea meſenterium, in cujus centro copioſæ reſident glandulæ, generandis ingentis magnitudinis tumoribus, quam maxime opportunum eſt. Qui atrophia adfliguntur, præter abdomen inflatum, quod ſubinde in pueris conſpicimus, obſtructas & valde tumidas in meſenterio, teſtantibus id anatomicorum obſervationibus delitеſcentes glandulas habent, quæ liberum iter ac tranſitum chyli impediendo, marcorem corpori inferunt, inteſtina humoribus replent, qui fluxuum & frequentium dejectionum cauſæ fiunt. Fit quandoque, ut ingentis magnitudinis ſcirrhus, vel plures etiam meſenterii membranis adhæreant, quibus venter in molem ſurgit, & hi vel ingravidationem, vel molam, vel hydropem mentiuntur; reliquas vero partes corporis tanta ſæpius invadit conſumtio, ut cutis tantum oſſa contegat,

qua-

qualia exempla paſſim in graviſſimis obſervationum medicarum ſcriptoribus leguntur. Tali in caſu id ſaltem cavendum eſt medico, ne in prognoſi ſe præcipitet, & ſui exiſtimationem lædat: differt enim ejusmodi tumor ventris, ſcirrhoſa glandularum meſenterii magnitudine productus, a graviditate, ingenti & magis magisque increſcente, reliquarum partium contabeſcentia, & quod tumor non tam ad ilia & verſus dorſum, ſed potius ad medium abdominis ſeſe extendat: præterea motus infantis vividus hunc morbificũ tumorem diſtinguit. Differt vero ab hydrope, dum huic tumores pedum œdematoſi cum facie plumbea & crocea, urina pauca & rubicunda adſociantur, quæ ſymptomata ab illo affectu aliena ſunt, aqua quoq; in ſcrotum deſcendit, & in abdomine impreſſi digiti veſtigia relinquuntur. Multo vero difficilius eſt, a mola, quæ ab auctoribus vocatur nutritonis, & quæ potius excreſcentia fungoſa utero adnata eſt, hunc tumorẽ in feminis diſtinguere, ſed tamen in ejusmodi carnoſis molis magnum pondus in regione pubis percipitur, alvi & urinæ fit difficultas, & humor peregrinus cum ſanguine interdum ex poris & glandulis uteri exprimitur, quod in illo affectu non facile accidit.

§. XXXV.

Scirrhoſi vero tumores frequentius duo illa in hypochondriis magnæ viſcera ſita hepar & lienem adoriuntur, quia ob ſingularem venæ portæ ſtructurã, dum vaſis advehentis & arterioſi munere fungitur, hæc viſcera infarctibus, obſtructionibus, & ex iis pronaſcentibus ſcirrhis quã maxime ſunt expoſita, quibus generandis adhuc eorum ſtructura vaſculoſa plurimum velificatur. In hepate ſi conſiſtit, & magnam ejus partem occupat, gravativus in

dextro

dextro hypochondrio percipitur dolor, sæpius etiam prædurus ac renitens tumor exterius conſpicitur & tangi ſub coſtis ſpuriis & ſcrobiculo cordis poteſt præſertim, ſi quis in ventre decumbat. Ceterum color faciei flavus & luridus eſt, facies cum oculis tumida, pedes quoque intumeſcunt, reſpiratio eſt difficilior & compreſſione ventriculi poſt cibum, præſertim flatulentum, anxietas circa præcordia augetur, nam ſumto cibo homo gravatur, detracto melius ſe habet. Quandocunque lien intumuerit, vel etiam in ſcirrhum abierit, in latere ſiniſtro verſus dorſum ſub coſtis ſpuriis gravativus & preſſorius eſt dolor, qui usque ad præcordialem regionem ſeſe extendit, cachexia quoque in facie conſpicua, & ructus ac flatus incommodant, languet appetentia, ſpiritus etiam difficulter trahitur. Accedentibus doloribus ex animi graviori affectu, vel aliis de cauſis ſpaſticis, vomitus cruentus nigricans vel ſolus, vel ejusdem coloris dejectionibus conjunctus, quem morbum *Hippocrates* nigrum appellitat, utplurimum funeſtus pronaſcitur.

§. XXXVI.

Scirrhum quandoque etiam uterum invadere, ita ut fere totus in eum mutetur, obſervationum fide conſtat & de ejusmodi caſu vide *Miſc. Nat. Curioſ. Cent. I. obſ. 120.* Hæc vero adſunt ſymptomata, premitur veſica & inteſtinum rectum, hinc urinæ ardor, ſtranguria, alvi evacuatio atque eximius dolor fixus & ſtabilis circa pubem & circa lumborum regionem vomitum, cibi faſtidium & præcordiorum anxietates exſuſcitat.

§. XXXVII.

Sed tranſeamus jam ad morborum alias cauſas non ita quidem obvias, miſere tamen & variis modis torquentes

tes

tes: hæ ſunt maſſæ quædam ex variis pelliculis & fibris concretæ ſolidiores, cordis & vaſorum cavitatibus præcipue majoribus inhærentes, quæ medicis vero polyporum nomine veniunt. Quam frequentes vero polypi morborum pertinacium & variis ſymptomatibus ludentium, plerumq; expugnabilium cauſæ ſunt, tam reconditæ vel plane non cognitæ veteribus fuerunt, & a recentioribus hodieque minus digne & recte conſiderantur. Morbos, quibus ſeſe immiſcent, ſive acuti ſive chronici fuerint, perpetuo fere immedicabiles reddunt, & diligentior cadaverum morte ſublatorum anatome nos facit certiores, vix tria cadavera occurrere, ubi non peregrini hi hoſpites conſpectui ſeſe offerant. Domicilium vero ſuum maxime omnium in cordis thalamis, inque principio arteriæ pulmonalis & arteriæ aortæ, rariſſime autem in vena pulmonali habent. Neque ſinus cerebri & vaſa hypogaſtrica uteri ab iis ſunt immunia. At vero non tantum ſubitæ mortis, ubi vaſorum orificia, præſertim in dextro ventriculo claudit, ſed &, ſi pulmonalibus inhærent, graviſſimæ & ſæpe funeſtæ hæmoptyſeos, catarrhi ſuffocativi, aſthmatis convulſivi, nec non hydropis thoracis cauſa ſunt. In Cordis thalamis ubi fuerit impactus, pertinaciſſimam cordis palpitationem cum hydrope pericardii parit, &, quia ſangvinis circulationi per totum fere corpus maxime vero in abdominis viſceribus obicem ponit, frequentiſſima hydropis tam anaſarcæ, quam etiam aſcitidis cauſa fit. Si quando in ſinibus cerebri hæret, atrociſſimis capitis doloribus, hæmiplexiæ, quin etiam apoplexiæ occaſionem ſubminiſtrat. Plurimum itaque intereſt, ut medicus hos occultos, ſed infenſiſſimos motuum vitalium hoſtes exploret ac detegat.

Mittamus jam temperamentum ſangvineum, & habitum corporis anguſtioribus vaſis, fibrisque mollioribus donatum, vitæ genus laboris & motus expers, parciorem potum & uſum eorum alimentorum, quæ glutinoſum ſuccum præbent, facilesque ſunt ad coagulum ſubeundum, quæ omnia & ſingula ad generationem ingratorum horum hoſpitum ſymbolum ſuum conferunt. Proximiora igitur & manifeſta, quibus horum præſentia conjici & dijudicari debeat, adferemus. Qui polypo affecti ſunt, frequentiori vel levi de cauſa recurrente cordis palpitatione laborant, deinde pulſus miris modis inæqualis & varius eſt, ſæpiusque notabilibus intervallis intermittit. Tum a motu corporis fortiori vel medicamento ſangvinem exagitante ſumto, aut ab affectu animi vehementiori dyspnœa & incredibilis cordis anxietas urget. Poſtremo, lipothymiæ frequentia, ſine cauſa evidente, vel quæ a certo corporis decubitu provenit, eſt in ſignis polypi præcipuis commemoranda.

§. XXXVIII.

Quandocunque ejusmodi carnoſæ & membranoſæ involutæ concretiones vaſa uterina opplent, varia circa uterum & menſium negotia inſolita pathemata occurrunt. Notum ex pathologicis fundamentis eſt, certam hydropis ſpeciem, quæ maxime inferiorem abdominis regionem petit, utero veluti cauſæ adſcribi, neque ſine ratione. Etenim ſi libera ſangvinis per ejus vaſa progresſio impeditur, quod promtiſſime fit ejus vaſis polypoſis maſſis obſtructis, non poteſt non fieri, quin ingens ſeri copia ſecedens, vel in uteri aut in abdominis cavitatem deſcendat. Cl. *Payerus in Hiſt. Anat. p. 127.* feminam tumore hydropico demortuam diſſecuit, ubi uteri vaſa co-

piosis molis carneis intus obsessa erant. Ante aliquot annos femina generosa Berolini peculiari laboravit affectu: per aliquot nempe menses ex utero limpidissima aqua, quæ intra viginti quatuor horas interdum libram æquabat, ex utero stillavit, quæ tandem marcore & febre confecta obiit. Uterus post sectionem magna ex parte scirrhosus, ex parte etiam polypis quoad vasa obsessus inventus fuit; accidit enim, ut serum in hydatides sive magnas vesicas abeat, quæ si fuerint intra uterum ruptæ, aqua ex orificio uteri extillat, si vero interiorem uteri substantiam obsident, aqua in cavum abdominis funditur. Referenda huc est ea historia, quam *Vesalius Lib. V. corporis humani fabrica Cap. IX.* de quadam muliere Augustana refert: se in ejus uteri cavitate serosæ materiæ supra sexaginta mensuras Augustanas reperisse, nullibi quoad reliqua viscera aqua præsente. Et *Mauritius Cordæus Comment. in Lib. I. Hippocr. de morb. mulier.* notabilem adfert historiam mulieris hydrope uteri laborantis, in cujus utero & reliquis corporis partibus plurimæ vesiculæ aqua citrina plenæ repertæ fuerunt.

§. XXXIX.

Neque dubium est, quin polypi uterini causa profusissimæ sæpius sint hæmorrhagiæ &, non secus, ac qui vasa pulmonum obsident, incoërcibilem hæmoptysin proferunt. Quæ frequenter abortiunt feminæ sanguine redundantes, iis solenne admodum est, ut non multo ante abortum tempore cum ingenti lumborum dolore primo sanguinem, deinde massas carneas ovi gallinacei magnitudine, numero plures ejiciant. Has enormis non raro cum animi defectione sanguinis effusio sequitur, paulo post embryo succedit. Hæ mas-

ſæ falſo habentur pro molis, quæ nihil aliud ſunt, quam polypoſæ ejusmodi a mucido ſtagnante intra venas uterinas ſanguine concretiones, quibus ejectis ob vaſorum nimiam diſtenſionem & apertionem largisſima ſanguinis effuſio ſequi neceſſario debet. Id vero interdum accidit, ut aliquot ex iſtis placentulis abortivis in uteri cavitate maneant, ibique indurentur, variaque ſymptomata producant, quorum cauſa mola a medicis communiter dicitur & habetur, cujus indicia ſunt, ſi intumeſcit abdomen, tumor vero magis ponderoſus & durus eſt in ventre, nec verſus umbilicum extenditur, ſed in inguine ſubſiſtit, nullus ſe exerit motus infantis, nec verus, nec calcitrativus, neque circa umbilici regionem, nec exterius percipitur, ſed interius debilis & tremulus eſt: junguntur multæ præcordiorum anxietates cum tenſivis doloribus. Quandoque cum ſævisſimis partus doloribus ejusmodi molæ, quæ nonniſi membranacea concreta ſunt, excluduntur, unde venter mox in totum ſubſidet. Plurimum itaque refert, ne medicus minus circumſpecte ejusmodi ventris a mola intumeſcentiam pro vera ingravidatione habeat judicetque.

§. XL.

A polypis ad alias res fere leves & ludicras, nihilominus ſæviſſimorum, quin lethalium adfectuum cauſas nos convertimus, inter quas jure meritoque calculus ex materia tartarea, terrea, mucida concretus, ſi infeliciſſime canales vel cavitates eximias & notabiles obſtruat, refertur. De renum calculo illud perquam notatu dignum eſt, eum, quamdiu renum incolit ſubſtantiam, nihil moleſti ſenſus creare, ſimulac vero incipit e ſede ſua moveri, & uretherem ingredi, tunc protinus incredibi-

dibilis se primo in lumbis, postea in lateribus circa ilea secundum uretherum ductum se exerit dolor, quem ordinario fere nausea, vomitus, summa anxietas, extremorum frigus, stupor partis affectæ, ardor urinæ, calor præternaturalis, alvus constricta, contractio testiculi, vigilia comitatur. Quandoque etiam sese atroces in ventre cruciatus immiscent, qui, si calculus subito per uretheres transit, atrocissimi evadunt, ut medentum interdum peritiores, & qui prima vice cum hoc malo conflictantur, morbum potius pro convulsiva & funesta colica, quam pro calculo habeant. Neque inficiandum est, dolores ex calculo plura habere cum colica spasmodica communia, in eo tamen mihi differentia utriusque affectus reponenda videtur, quod calculus subito & cum atrocia invadat, & principium in lumbis habeat, & ventriculum ad nauseam & vomitionem sollicitet, in urina præterea crassius sabulum conspiciatur. Tandem nec hic prætereundum est, quod, si ren male affectus & prægrandibus calculis obsessus fuerit, flatus in intestino colo ejusdem lateris stagnantes dolorem ibi satis molestum procreent, vel quod eum e sede sua dimoveant, vel quod mutuo contactu & attritione intestini flatibus distenti & renis calculis expansi dolor ille suscitetur.

§. XLI.

At vero longe majores molestiæ sunt quas calculus uretheribus firmius ac diutius impactus efficit, dum enim urinæ liberum in vesicam transfluxũ intercipit, pertinax inde fit dysuria & feralis urinæ suppressio, quæ etiam pro diverso situ calculi certis suis notis ac indiciis dijudicanda est, quas hoc loco exponere, non erit incongruum. Ubi urina supprimitur & calculus uretheris cavitatem obstruit, vesica est vacua, catheter potest immitti,

ſed parum humoris extrahit, tantaque eſt doloris circa ilea atrocia, ut ſpaſtica conſtrictio etiam alterum uretherem in conſenſum rapiat. Si vero calculus vel etiam ſanguinis grumus circa orificium uretheris, ubi obliquo ductu per veſicæ membranas tranſit, hæret, veſica etiam ab urina vacua eſt & immanis cruciatus in inguine ſentitur.

§. XLII.

Deinceps ſicut calculus in renibus, ita etiam, qui in veſica deliteſcit, & urinæ egreſſum impedit, non caret ſuis diagnoſticis ſignis. De tumore & dolore in pube conqueruntur, urina guttatim emittitur quandóque cum horribili cruciatu, & ſæpius craſſum ac puriforme ſedimentum deponit permixtis corpuſculis nunc carptam lanam, nunc vermiculos referentibus. Interdum accidit, ut urina copioſiſſima reddatur, quandoque alvus & urina ſupprimatur, & abdomen ad lapidis duritiem cum dolore circa pubem acutiſſimo cum horrore moleſto diſtendatur. Interdum alvus ſubducitur cum flatu & larga lotii emiſſione. Si atrox dolor adeſt, anorexia, febris & conſtrictio alvi urget & urina, pauca, pallida tamen, cum magno niſu & moleſtia excernitur. Hæc ſymptomata adfligunt, ſi quando lapis ſcaber, non adeo magnus & figuræ complanatæ ac ovalis eſt, & orificum tegit obſtruitque, & ab aſperitate & attritione dolorificus ſpasmus fit, qui tam atrocia gignit ſymptomata. Per intervalla veſicæ calculo laborantes, præſertim ſub boreali aëris ſtatu, item flatibus retentis, & alvo obſtructa graviori cruciatu & pondere laborant, mictio fit ſæpius purulenta, in ſenibus jungitur teneſmus, membri pruritus & alvi cum urina effuſio eſt interdum etiam ipſa alvus procidit: pro ſitu vero corporis variante levamen accipiunt.

§. XLIII.

§. XLIII.

Quod attinet ad veſiculam felleam, neque hæc a calculoſis concretionibus libera deprehenditur, ſed ſæpiuſcule calculi ingentis magnitudinis ejus cavitatem totam replent: interdum numero plures variæ figuræ ac magnitudinis ibi deliteſcunt, & gravibus ſymptomatibus corpora adfligunt, quæ tamen non eadem, ſed diverſimode ſe habent, prout vel ingens calculus in veſica fixum habet domicilium, vel prout per ductum cholodochum tranſitum ii moliuntur. Quandocunque fellis veſica tota fere lapillis turget ac repleta eſt, pertinax cum gravativo & continuo dolore dextri hypochondrii icterus omnium remediorum efficaciam eludens, corpus flavedine tingit, cui, ſi diuturnior fuerit, morbus arquatus adjungi ſolet. Quibusdam continua nauſea vel etiam ciborum vomitio, in aliis atrociſſimus iſchiadicus dolor & aſthma diuturnum conjungitur. Præterea quibus ingens in fellis veſicula calculus eſt, ab iracundia inſolentia ſymptomata patiuntur. Nam quando a vehementiori iracundiæ affectu ſpaſtica, ut ordinario ſolet, ductuum biliariorum conſtrictio fit, liber bilis in duodenum effluxus impeditur, ſed ipſa regurgitat ad vaſa biliaria felleamque cyſtidem, inde efficitur, ut, cum calculis cyſtis jam repleta fuerit, a bilis copia ductus valde ſenſibiles diſtendantur, hinc ob conſenſum non modo acutiſſimus abdominis dolor, præcipue in dextro hypochondrio oritur, ſed & tanta reſpirandi fit anguſtia & difficultas, ut ſuffocationis periculum appareat cum alvo ſimul adſtricta & extremorū refrigeratione. Si vero ipſe calculus tranſitum per ductum cyſticum & cholodochum, qui intra membranas duodeni fertur, affectat,

festat, fixus & intolerabilis circa eam regionem, qua ductus cholodochus duodeno inseritur, in dextro hypochondrio est dolor cum molestissimo vomendi conatu, nausea, appetitus dejectione, colore cutis intense flavo, membrorum lassitudine, alvi duritie: quæ symptomata una cum flavescente cutis colore repente & ex toto solent remittere excretis per anum calculis pondere levissimis, & tunc ipsa cutis nitorem suum recuperat.

§. XLIV.

A calculis devenimus jam ad alias ludicras res, quæ tamen potentissimæ sunt ad corpora humana tam misere adfligenda, ut non majora propemodum tormenta possint excogitari. Et hæ sunt varia ratione figuræ & magnitudinis insecta, sive vermes, qui maxime ventriculum & alimentorum magnum illum canalem inhabitant, ibique nidos & hospitia sua habent. Non eadem vero sed diversa pro locis, quibus insident, & prout variæ eorum sunt species, pathemata observantur. Si rotundi proboscide & pedunculis quasi totidem uncis instructi fuerint, graviter rodunt, lancinant, & interdum membranas perforant. Hi si ventriculum obsident, incredibilis ejus morsus cum inexplicabili dolore, anxietate, inquietudine, nausea, salivæ fluxu infestat: fœtidus ex ore vapor exhalat, vultus mox pallet, mox rubet, narium adest pruritus, vomendi cupiditas & sicca ac molesta tussis per intervalla adfligit, animique defectio frequentius jungitur.

§. XLV.

Si in intestinis præsertim ileo, cui lubentissime insident, eo quod amarorem bilis minus fere possint, nidum suum habeant, hæc sunt indicio symptomata: venter mirifi-

mirifice præſertim in infantibus diſtenditur, ut tympanitide laborare videantur; alvi ſubinde nimia jungitur dejectio, qua feces fœtidæ coloris cinerei, ſtercori bubulo ſimiles ſecedunt, partes ſuperiores tabeſcunt, ita prorſus, ut nonniſi oſſa cohærentia conſpiciantur, licet multum appetant. Facies plerumque pallet & tumida eſt, lumbrici vero, qui hoc inteſtinum occupant, plerumque lati ſunt & longi & mirifice ſe convoluunt, neque tam alacres ſunt, quam rotundi: excrementa ſolent quam maxime hos lumbricos patefacere, quia cum illis ramenta quædam ſeminibus cucumeris vel cucurbitarum ſimilia ejiciuntur.

§. XLVI.

Quod attinet ad aſcarides, neque hæ obſcuris indiciis ſe produnt; hoſpitium ſuum quam maxime in inteſtinis craſſis quærunt, & frequentius ac copioſiſſime recto inteſtino inſident, ſimilesque tineis ſunt, & manipulatim ſæpe alvo ejiciuntur, & ex iis non raro prorepere & muliebribus pudendis ſe inſinuare ſolent, hinc accidit, ut cum urina in matulam deſcendant. Atque adeo incautioribus medicis hac ratione imponitur, ac ſi in veſica continentur. Utut vero multa cum reliquis inſectis communia habeant, ſi inflationem abdominis, ſi maciem, ſi nauſeam reſpiciamus, in eo tamen quædam eſt differentia, quod multus ac gravis pruritus in ano percipiatur, & alvus ad deponendum frequentius ſollicitetur, odorem identidem fœtidum excrementa exhalent. Hæ vermium ſpecies natu etiam majores præſertim feminas luxui & otio indulgentes divexare ſolent. Ceterum lumbrici ob tusſim, febrem & lateris dolorem ſæpius pleuritidem mentiuntur, ſed hæc diſtingvitur a vermium ſymptomatibus,

cum hic dolor ſub coſtis ſpuriis ſit, nec febris acuta, ſed lenta, nec tuſſis ſangvinolenta adſit.

§. XLVII.

Illud præterea notandum eſt, quod febres ſubinde eos invadere ſolent, qui vermibus exercentur, ſed ex lentarum & putridarum ſunt numero, & ſimiles quotidianis, nullum vero ſervant typum, ſed ſunt erraticæ cum pulſu inæquali frequenti & obſcuro. Neque dubium eſt, quin ex vermibus, ſi in putredinem fœtidam colliqueſcant, exſurgant. Unicum adhuc commemorandum eſt, quod vermes præſertim minuti, quos ſex pedibus cum nigro capite inſtructos vidimus, ſi nerveas tunicas inteſtinorum fortiter lancinant, arrodunt, mirabilia atque inſolita, quæ ab imprudentiori vulgo incantationibus ſolent adſcribi, ſymptomata producant, quandoquidem convulſivæ artuum ad ſtuporem usque tractiones, diſtenſiones & incredibiles circumgyrationes eos torquent, mox aphonia tentantur, mox aliena & male cohærentia cum mentis turbatione loquuntur, ſtrident dentibus, in furorem agitantur, dæmonia ſe videre adſeverant. Remittit tamen ſæpius hæc ſymptomatum ſævitia, ſi nimirum a roſione deſiſtunt: tam valde gravis vero ſymptomatum violentia non aliunde repetenda videtur, quam quod univerſum genus nervoſum a vehementi roſione tunicarum inteſtinalium mutua conſenſione & communicatione in validiſſimos hos motus rapiatur.

§. XLVIII.

Neque ſilentio præterire oportet flatus, qui utut res leviſſimi momenti videantur, tantas tamen anxietates, cruciatus & inſolentia in diſſitis etiam partibus ſymptomata concitant, ut vitam in ſummo diſcrimine poſitam cre-

credas. Maxime omnium vero tyrannidem ſuam in magno illo ventriculi & inteſtinorum canale violenta diſtenſione & nervorum tractione exercent. Cauſa utplurimum eſt tenax & viſcida copioſo aëre plena materia, quæ a calore in halitus, quibus ineſt magna expanſiva vis, reſolvitur; atonia vero ſive paralytica quædam reſolutio tunicarum ventriculi & inteſtinalium cauſa eſt nimiæ expanſionis, cum alias inteſtina tono & reſiſtentiæ potentia inſtructa flatus propellant. Symptomata pro differentia locorum differunt. Ventriculus ab iis inflatus & fortiter expanſus ſummas præcordiorum anxietates & reſpirandi ad ſuffocationem usque anguſtiam cum faucium conſtrictione efficit, atque inferior ejus pars ſub cordis ſcrobiculo verſus latus dextrum inſtar veſicæ turgidæ ovi gallinacei magnitudine ſenſibus & tactui, ſeſe offert: ructus ſi ſuperveniunt, quibus flatuum exitus conceditur, anxietatum fit allevatio: hæc ventriculi inflatio hypochondriacis & hyſtericis frequentiſſima valde gravium & multorum pathematum cauſa exiſtit.

§. XLIX.

Fit quandoque, ut tota inteſtinorum moles flatibus mirifice diſtenta ingentem abdominis tumorem efficiat, hinc dolores atroces cum alvi adſtrictione fiunt, qui affectus colica flatulenta vocari ſolet. Si diſtenſio hæc eſt diuturna ob inteſtinorum quandam paralyſin & viſcidæ materiæ copiam intus hærentem, abdomen inſtar tympani diſtenditur; tandem jungitur cachexia & tabes, & morbus vocatur tympanitis. Sæpius vero accidit, ut tantummodo partes quædam inteſtini præſertim coli flatu dolorifice diſtendantur, quod circa hypochondria utraque ſæpiſſime conſpicimus, quia ibi inteſtini coli dantur

flexuræ, quæ impediunt, quo minus & flatus & alia contenta promte transeant, sed potius ibi stagnent. Familiarissime id in hypochondriacis contingit, & perperam dolor ille tensivus sinistri lateris pro tumore & inflatione lienis a medicis anatomes ignaris habetur, cum tamen lien in homine non in hypochondrio sed potius in dorso sub diaphragmate situm suum habeat. Neque deficiunt observationes, ubi in osse ilei dextri ingens & dolorificus tumor diutius per intervalla affligit, qui tamen a cibis flatulentis sumtis exacerbatur. Hic suum habet situm principium coli satis capax & membranis robustis motricibus instructum, ut sursum excrementa propellere possit; si itaque atonia laborat, flatus & feces ibi stagnant, tam graviter sæpius, ut periculum ruptionis sit, quod etiam quandoque factum observationes practicæ & anatomicæ confirmant. Ejusmodi vero flatulentos tumores exinde licet cognoscere, si ad emissionem flatuum vel ejectionem materiæ tenacis copiosæ per vomitum aut secessionem tumores cum dolorum allevatione minuantur. Dolores lumborum, pulsuum intermissio, dolores in osse coxendicis, tumores pedum œdematosi sæpe solis flatibus intestina distendentibus & vasa vel nervos comprimentibus debentur, & datis carminativis ac clysteribus conquiescunt. A fortiori vero ventriculi inflatione sæpius sine omni sensu & motu jacent hystericæ, fere omni respiratione destitutæ, ob descensum diaphragmatis penitus interceptum.

§. L.

Restat adhuc alia causa memoranda, quæ in ventriculo neque minus in intestinis consistit, rariusque animadvertitur, mortis tamen & gravissimorum morborum ge-

genitrix eſt. Et hæc eſt ventriculi vel etiam inteſtinalium tunicarum eroſio, quæ vel ab erodentium acidorum ſuccorum copia in hypochondriacis ſæpisſime fit, vel etiam ab iracundia vehementi & frequenti paratur, aut a ſumto veneno, emetico vel purganti acriore, aut poſt choleræ vel dyſenteriæ aut diarrhææ morbum relinquitur. Affectus eſt chronicus, hinc diſtingvitur ab inflammatione, quæ celerum pasſionum præcipua. Si eſt in ventriculo & duodeno, continuus & fixus dolor eſt circa præcordia, tenſivus, tractorius, interdū cum ardoris ſenſu, qui usque ad dorſum pertingit, & ſummas anxietates circa præcordia facit, ipſum quoque jugulum petit, & valde debilitat; poſt omnem medicinam aut cibum aliquanto intemperatiorem, quæ ſalſæ, calidæ, acidæ, ſpirituoſæ, acris eſt naturæ, exacerbatur, a purgantibus vero atrocisſimus redditur. Demulcentia, humectantia atque emollientia & maxime medicamenta ex chamomilla ex floribus millefolii ferre poteſt: inclinatio eſt ad nauſeam, item ad vomitum, pulſus accedens celeritas magnam deſperationem habet. Quodſi vero in inteſtino quodam ejusmodi eroſio fuerit, identidem dolores in abdomine, in dorſo cruciant, qui ſemper adſumtis calidis, ſalſis, acidis mirum exacerbantur, dejectiones alvi ſunt creberrimæ & varia caloris & frigoris eſt in corpore mutatio, urina mox tenuis & aquoſa, mox rubicunda & craſſa mingitur, malum etiam admodum diuturnum eſt & vires depaſcit corpusque conſumit. Ejusmodi mala longius tempus, & accuratam ac demulcentem diætam plus quam medicamenta præſertim activiora deſiderant.

§. LI.

Ultimo loco de inflammatione ventriculi quædam etiam dicenda reſtant. Et utut uberiorem de hac tractationem, de morbis cognoſcendis, ad tempus, quo agemus reſervamus, nihil tamen obſtat, quin & hic loci mentionem quandam injiciamus, eo, quod hæc acerbiſſima paſſio a medicis rarius dignoſcatur, & conſideretur, cum experientia teſtatum faciat, hanc ejus eſſe ingenii ut celerrime hominem interficiat. Hæc præterea plurimis acutis morbis in fine ſupervenit & lethum infert. Hac quoque omnes pereunt, qui venenum intus ſumſerunt. Graviſſima ſunt ſymptomata, quæ ex hac profluunt; ſi cauſa fuerit violenta, intolerabilis præcordiorum eſt anxietas, inquietudo, ſpirandi anguſtia, cum ſudore frigido juncta animi defectio, pulſus inæqualis intermittens, quandoque plane deficiens, perpetua adeſt nauſea, vomitio quoque, alvus conſtricta, extremorum refrigeratio, ſummaque virium proſtratio. Signum pathognomonicum maxime eſt dolor acutus & ardens circa cordis ſcrobiculum dextrumque latus, & hujus aſſumtis ſpirituoſis vel acribus ingens exacerbatio. Si eſt ab ira præcedente, tum compreſſivus ſimul adeſt circa dextrum regionis epigaſtricæ latus cum ſummo ardore dolor, cum facie & oculi albo flaveſcente. Si eſt a veneno, tunc atrociſſima junguntur tormina, vomitiones & alvi fluxus. Cavendum eſt ne ventriculi inflammatio cum cardialgia confundatur, quæ pungitivum magis habet dolorem citra ardorem & pulſus mutationem, citra etiam ſubverſionem ventriculi, dolor per medium ventrem ad dorſum usque penetrat. Circumſpiciendum etiam eſt, ne cum dolore

coli-

colico, quod imperitiores faciunt, confundatur, quia in colica dolor magis eſt vagus, nec tam ardens & fixus, & ſedes doloris ſuper abdomen extenditur, & ſicuti ventriculi inflammatio omnia reſpuit paulo activiora remedia; ita etiam a purgantis acrioris vel emetici mitiori etiam doſi exacerbatur, ita prorſus, ut funeſta ſubinde protinus ſymptomata conſequantur: ſicuti complura in promtu ſemper habuimus & habemus exempla Sunt vero adhuc multæ aliæ morborum cauſæ, quæ in partibus fluidis conſiſtunt, ſi vel quantitate vel maligna qualitate & peregrina mixtione delinquunt, item humores, quorum copia prima regio obſeſſa eſt, crudi, impuri, acidi vel etiam bilioſi, erodentes, quorum magna vis in producendis morbis eſt peccent. Sed quia hæc paulo ſpecialiorem tractationem expetunt, nolumus hac vice eſſe longiores, ſed in aliud tempus nobiliſſimum hoc argumentum bono cum DEo reſervamus.

S. D. G.

NOBI-

NOBILISSIMO ET PRÆCLARE DOCTO
DOMINO CANDIDATO
S. P. D.
PRAESES.

SÆpe cogitanti mihi de caussis tot tantarumque ut in omnis generis, ita etiam in medica disciplina dissensionum, & valde inter se dissidentium circa idem subinde argumentum opinionum, quas novitatis studiosa ingeniorum ambitio indies in immensum fere accumulat, non alia in mentem venit, quam quod paucis admodum via ad veritatem perveniendi cognita atque perspecta sit. Enimvero per veritatem non eam intellectam volo, quæ res facti & effectus paulo exactius recenset, & historias rerum complectitur, quæ memoriæ & sedulæ attentionis potissimum filia est; sed ea hic intelligenda venit, quæ causas, modos ac fines rerum omnibus indagat vestigiis, & ab intellectu tanquam sublimori animæ parte proficiscitur. Via autem, quæ nobis ad veritatem aditum ac fores aperit, haud alia patet, quam quæ ex simplicibus & jam cognitis convenienti nexu & ordine incognita adhuc & minus certa detegit atque enucleat. Duo nempe, quæ inquirendæ veritati maxime velificantur, extant subsidia, quorum alterum sunt quædam jam nota, vera, & extra omnem dubitationis aleam posita, ex quibus postea omnes demonstrationes fluere ac derivari debent. Alterum est ipsa methodus demonstrandi, quæ per syllogismos instituitur, quorum debita & ordine facta connexio demonstrationem conficit. Hæc simplicissima quidem, sed

vere

vere regia & proxima via eſt, qua in omni doctrina ad veritatem graſſamur, & ſine hac vix ulla unquam fructuoſa veritas ad liquidum perducta ac propoſita fuit. Sed quo antiquior, quo facilior ac ſimplicior eſt, hoc minus tamen cognita atque in uſu eſt, ita prorſus, ut hac tempeſtate a multorum intelligentia vel plane remota ſit, vel omnino inſuper ac neglectui habeatur. Ubiq; enim his temporibus de rerum definitionibus, axiomatibus, & obſervationibus, quæ tamen primi omnis demonſtrationis fontes atque origines ſunt, neque minus de ſyllogiſmis, altum eſt plerumque ſilentium. Accedit nonnullorum levitas ac præcipitantia, quæ eo usque procedit, ut hæc ceu trivialia, & quæ quaſi umbram & pulverem ſcholaſticum redoleant, deriſui ac ludibrio habeant. Mathematici, inque primis geometræ, omnium philoſophorum conſenſu in demonſtrationibus perſpicaciſſimi, nunquam alia, præter hanc dictam, methodo uſi fuerunt. Quid enim eorum theoremata & corollaria aliud ſunt, quam ſyllogismorum connexiones? Eaque propter & olim & omni ævo a ſapientiſſimis mortalium numerorum ac geometriæ ſcientia omnibus doctrinarum capacibus ingeniis maxime omnium commendata fuit, ut ingenia in flexibili ætate veritatibus aſſuefiant demonſtratione eruendis, & præcipue ad ordinis leges adſtringantur, ne extra circumſcriptos cancellos temere evagari poſſint. Pulchre hoc intellexit antiquiſſimus medicinæ parens, Hippocrates, qui filio Theſſalo, medicinæ deſtinato, præcipue geometriam addiſcendam commendat, eo quod hæc omnia cum demonſtratione tranſigat, mentemque acutiorem & clariorem efficiat ad eorum, quorum uſus in medicina expetitur, utilitatem conſequendam. Galenus, quo nec quisquam in demon-

ſtran-

ſtrando, (licet ex principiis fictis ſuas deduxerit demonſtrationes) excellentior fuit, in prima ac præcipua felicitatis ſuæ parte ponit, quod parens mathematicus numerorum ac geometriæ ſcientiam ipſi tradendam curaverit. Inventa igitur veritatis via jam in proclivi eſt intelligere, quænam ad errores, qui nihil niſi rerum confuſiones ſunt, via ſeducat. Nimirum ſicuti veritatis hiſtoricæ memoria; demonſtrativæ autem intellectus autor eſt: ita omnium errorum genetrix phantaſia nominari debet. Hæc non ex ipſis rebus ideas haurit, ſed omnia ad fictiones & imaginationem æſtimat. Et quemadmodum immenſæ ſunt phantaſiæ vires; ita etiam vel ſexcentis hypotheſibus producendis idonea eſt. At vero hos phantaſiæ fœtus a veris conceptibus diſtinguere admodum in difficili loco poſitum videtur, quod vel exinde patet, quia, qui fictiones odio habent, & publice deteſtantur, profundius iis immerſos conſpicimus. Neque vero alius veri character eſt, quam ſimplicitas & in applicando uſus, ſiquidem omnis veritas eſt frugifera, ita, ut una alteram pariat. Fictionum vero certiſſimi indices ſunt obſcuritas, & in applicando ſterilitas. Deinde vires phantaſiæ maxime ſe extendunt ad ea, quæ recondita atque abſtruſa ſunt, & limites intellectus transgrediuntur, unde non poſſunt non fictiones nullius uſus enaſci. Sicut itaque non alia, quam hæc ſimpliciſſima ad veritatem via datur, ita etiam hæc in medica doctrina unice calcanda atque terenda eſt. Principia, quibus medicus in demonſtrando utitur, ſunt partim obſervationes experimentis anatomicis, phyſicis, chymicis, mechanicis & practicis eruendæ, partim veræ definitiones vitæ, ſanitatis, morborum ac remediorum. Neque alia eſt demonſtrandi methodus, quam quæ per ſyllogismos, eo-

rum-

rumque connexionem procedit. Atque hac ratione omnia in medicina difficilia redduntur facilia, incognita in clarissima veritatis luce collocantur, errores deteguntur, multaque nova subinde utilia inveniuntur. Præfari hæc, clarissime DN. CANDIDATE, placuit, cum Tibi de egregiis in arte medica profectibus, horumque promeritis præmiis plurimum gratulandum arbitrarer, tum ut ostenderem, qua methodo salutaris artis nostræ præcepta a me edoctus fueris, tum etiam, ut hanc demonstrandi viam, quam semel ingressus es, iterum iterumque tibi commendarem. Ingens tibi divinum Numen præstitit beneficium, quod parens, medicus candore, judicio, & peritia non mediocri eminens, institutionem tuam à puero prudenter gubernaverit, & quibus subsidiis ac præceptoribus in re philosophica & medica potissimum uti deberes, suasor & auctor tibi fuerit. Factum hinc est, ut indolem bonam discendique avidam assidua diligentia & saluberrimis præceptis ita perfeceris, ut in medicina verum a falso, perspicuum ob obscuro, facile a difficli, utile ab inutili, veritates firmas ab hypothesibus, methodum simplicem a prolixa distinguere scias. Magnam itaque spem ingredior, fore, ut sub præsidio divinæ gratiæ, & fidissimi parentis ad praxin ductu tanta profectibus tuis fiat accessio, quo res medica & publica, atque ægrotantium miseria & expectatio amplissimum fructum a te repetere possint. Cæterum destinatos honores tibi gratulor, Deumque veneror, ut hos tibi felices ac fortunatos, amplissimum vero parentem Tuum, amicum veterem & ab academicis annis mihi cognitum, diu adhuc salvum & incolumen esse jubeat. Vale.

Sonnet.

Sonnet.

Hochwerther/ da Hygineus Hand
Dich in den Ehren-Tempel führet,
Und Dir das Haar mit Lorbeer zieret,
So hat in mir Dein neuer Stand
Zwar Freuden-Kertzen angebrannt;
Doch hab' ich wie Dein Auge spüret,
Vor Dich auf gar kein Lob studiret:
Mir deucht, es wär nicht angewandt.
Denn daß Dein Wissen trefflich ist,
Das wird man ohne mich schon wissen.
Weil Dich/ da Du ein Meister bist,
Die Wercke selber loben müssen.
Drum wünschet nur die frohe Brust:
Dein Leben sey allzeit voll Lust!

Halle den 27. September
1717.

Hiermit wolte dem Preiswürdigen CANDIDATO sein ergebenstes Gemüthe bezeugen

Dessen

Verbundenster Diener

ROSANTES.